

UMBERTO

TELEVİZYONA
DAİR

ÇEVİRİ: BETÜL PARLAK

♥ can
modern

UMBERTO ECO
TELEVİZYONA
DAİR

Can Modern

Televizyona Dair, Umberto Eco

İtalyanca aslından çeviren: Betül Parlak

Sulla televisione

İlk (bu çeviride kaynak alınan) baskı: *Sulla televisione: Scritti 1956-2015, a cura di Gianfranco Marrone*

© 2018 La nave di Teseo editöre, Milano

© 2024, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

I diritti di traduzione di questo libro hanno beneficiato del sostegno del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Bu kitap çeviri hakları konusunda İtalyan Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı'nın desteğini almıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2024, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Nükhet Polat

Düzeltilen: Ebru Aydın, Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni ve dizi tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Kubilay Bakmaz / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-6262-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

UMBERTO ECO
TELEVİZYONA
DAİR

DENEME

İtalyanca aslından çeviren

Betül Parlak

♥can

Umberto Eco'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gülün Adı, 1986

Foucault Sarkacı, 1992

Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, 1995

Önceki Günün Adası, 1995

Ortaçağ'ı Düşlemek, 1996

Yanlış Okumalar, 1997

Somonbalığıyla Yolculuk, 1997

Beş Ahlak Yazısı, 1998

Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 1998

Açık Yapıt, 2000

Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın (J.C. Carrière ile birlikte), 2010

Günlük Yaşamdan Sanata, 2012

Edebiyata Dair, 2016

Tez Nasıl Yazılır?, 2017

UMBERTO ECO, 1932'de İtalya'da Milano'ya bağlı Alessandria kasabasında doğdu. 1950'lerde İtalyan radyo-televizyonu RAI'nın kültür programlarını yönetti. 1959-1975 arasında İtalya'nın ünlü yayınevi Bompiani'nin edebiyat dıŐı yayınlarının editörlüğünü üstlendi; *La Stampa*, *Corriere della Sera*, *La Repubblica*, *L'Espresso* gibi gazetelere makaleler yazdı. 1970'lerde Bologna niversitesi'nde göstergebilim dersleri vermeye baŐladı. *Gln Adı*, *Foucault Sarkacı*, *nceki Günün Adası* ve *Baudolino* gibi romanlarıyla; modern kültürü ince bir mizah duyarlılığıyla ele alan *Açık Yapıt*, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, *Beş Ahlak Yazısı*, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, *Ortaçağ'ı Düşlemek*, *Somonbalığıyla Yolculuk*, *Yanlış Okumalar*, *Yorum ve AŞırı Yorum* ve *Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın* (J.-C. Carrire'le birlikte) gibi deneme kitaplarıyla günümüzün en saygın yazarları arasına girdi. 2016'da öldü.

BETÜL PARLAK, lisans ve lisansüstü eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde tamamladı. Aynı niversitenin eviribilim Bölümü'nde ğretim yesi olarak çalıŐtı. *Bir eviri Eserler Bibliyografyası IŐıęında Türkçede İtalyan Kültürü* (2011) adlı kitabının yanı sıra ulusal ve uluslararası platformda eviribilim ve edebiyat alanında çeşitli akademik çalıŐmaları bulunuyor. Giorgio Agamben, Antonio Tabucchi, Salvatore Bono, Pierdomenico Baccalario gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

Gianfranco Marrone'nin Önsözü	13
Mike Bongiorno Fenomenolojisi	17
Olay ve Olay Örgüsü Televizyon Deneyimi ve Estetik	25
Müzik, Radyo ve Televizyon	53
Televizyona Dair Notlar	63
Televizyon Mesajına Dair Göstergibilimsel Bir inceleme Önerisi	113
Göstergibilimsel Gerilla Savaşı	139
<i>CogItto Interruptus</i>	151
Televizyon Reklamı Hakkında Bilmediklerimiz	174
Bir Radyo-Televizyon Müzesi İçin Notlar	189
Radyo Televizyon İletişiminin Etkileri	217
Televizyonda İmge ve Sözcük	223
Televizyon Vizyoneri	228
Televizyon Eleştirisinin Tanımı	238
Televizyon Mesajına Dair Göstergibilimsel Bir Araştırmanın Ana Hatları	270
İzleyici Kitleleri Televizyona Zarar Verir mi?	279
Vaduz Deneyi	306
Her İki Tarafı da Dinlemek	312

Göstergebilimsel Gerilla Savaşından İletişim Profesyonelliğine	318
Televizyon Öğretebilir mi?	331
TV: Yitirilmiş Şeffaflık	350
Medyaların Çoğalmasa	377
Seri Üretimde Yenilik	384
Makine Şairleri	415
Başarının Anahtarı	419
Sevgili Columbo Üstünü Değiştirmiş	423
Reklam Spotunun Hakikati: Ne Şahane Bir Buluş!	427
Gece Nöbetleri	430
O Viskiyi Satın Almayın	434
Bongalar Aramızda	438
Güç ve İhtişam	441
Canlı Yayının Güzelliği	444
Bir İhtiyarın Düşünceleri	447
Örnek Olsun Diye	450
MIckey Mouse ve Manastır Yaşamı	453
Hakikat Televizyonu Nasıl İşliyor?	456
Televizyon Kameraları Olmadan <i>Un glorno In</i> <i>pretura</i>	459
Doğruluk Makinesi Değil	462
Haberin Geleceğine Dair Haberler	465
Neden Televizyon Yüzünden Birbirlerini Boğazlıyorlar?	468
Televizyonda Görülen Dava Anayasaya Suikasttır	471
Sanık Kabul Etse de Tanığa Teminat Veren var mı?	475
Eski Stalinist mi?	478
Televizyonda Masumiyetinizi Kanıtlayamazsınız. Suçlamanız Gayrimeşru Hale Gelir!	482

Corrado ve Gerçek Ülke	486
Derrick ya da Vasatlık Tutkusu	491
Hafif Teknolojinin Zaferi	495
Mahremiyet Eğitimi	498
İki Büyük Birader Var	502
El Sallayarak Selamlamak	505
İzleyici Televizyona Zarar Verir mi?	509
Kıçlarını Kaldıran Gemiler	513
Soruşturmalar ve Kötü Adamlar	517
Zaman ve Tarih	520
Eco ve Televizyon	525
Gianfranco Marrone	525

Gianfranco Marrone'nin Önsözü

Bu kitapta Umberto Eco'nun televizyona, televizyon diline, televizyonun devreye soktuğu iletişim biçimlerine ve bu iletişim biçimlerini destekleyen teknolojilere, televizyonun ürettiği hayal gücüne, bunun sonucunda ortaya çıkan kültürel, estetik, etik, eğitsel ve özellikle de politik neticelere yönelik yazıları bir araya getirilmiştir. Bu yazılar oldukça geniş bir zaman aralığını kapsar. İtalya'da ilk televizyon yayınlarının başladığı 1956'dan, televizyonun çeşitli nedenlerle artık başlangıç aşamasında olduğu ve uzunca bir süre de öyle kaldığı gibi kitlesel bir araç olduğunun söylenemeyeceği ve belki de tam da bu nedenle toplumsal kültürün dönüşümünde ve üretiminde egemen bir mecra olarak değerdendirilemeyeceği 2015 yılına kadar uzanır. Böylesi bir zaman aralığı kim bilir belki tesadüfen ya da tarihin bir cilvesi olarak araştırmacı ve yazar, filozof ve köşe yazarı, göstergebilimci, yayıncılık dünyasının önemli bir aktörü ve RAI'nın¹ kamu hizmeti yayıncılığında görevli biri olarak Eco'nun kariyer yaşamının tamamına denk gelir. Bilindiği gibi ilk işi 50'li yılların ikinci yarısından itibaren televizyonla ilgili olmuştur ve geleceğin göstergebilimcisi RAI'nın yapıları dahilinde, konuşan o tuhaf kutunun ânında üretmeye başladığı gerek teorik gerek pratik pek çok antropolojik sonuç üzerine düşünmeye başlamıştır. Bu konudaki düşünüm faaliyeti ölümüne, daha doğrusu ölümünden birkaç ay öncesine kadar sürmüştür, o dönemde bir yandan kanalların ve iletişim

1. Radiotelevisione italiana (İtalyan Radyo Televizyonu). (Y.N.)

platformlarının çoğalmasi öte yandan da internet ve sosyal medyanın gelişmesi televizyonu dar bir köşeye hapsedmişti ama bu yeni yerinde de hâlâ etkili ve verimliydi.

Bu kitapta bilimsel makalelerden, televizyon yayınlarının, şahsiyetlerinin ya da durumlarının tekil analizlerine, güncel durumlara ânında müdahale sayılabilecek yazılardan ampirik araştırmaların raporlarına, röportajlara verilen yanıtlardan gazete makalelerine, hatta kurgu sayılabilecek bazı yazılar da dahil, düşünce deneylerine kadar çeşitli niteliklere sahip yazılar bulunur; bu yazılarını hep birlikte değerlendirdiğimizde bazı yorumlayıcı hipotezleri gözler önüne sermek ve kanıtlamak açısından işlevsel olduklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla metinlerde kullanılan üsluplar da ziyadesiyle çeşitlidir, birbirinin yerini alan ve zamanla dönüşen bu üslup çeşitliliği yazılan metnin içinde olduğu koşullara ve söylem gereksinimlerine uyarlanmış durumdadır. Buna paralel olarak televizyonun tarihsel dönemleri, teknolojileri, kullandığı diller de değişir: Paleo TV'den Neo TV'ye radikal olduğu kadar ani de olan geçiş bunlardan biridir, bu durum uzunca bir süre oyunun kurallarını değiştirerek eleştirel bilinçlerde hiç de azımsanamayacak bir türbölans yaratmıştır. Buna rağmen Eco'nun düşünceleri değişmediği gibi yıldan yıla gittikçe güçlenmiş, makul gerekçelere dayandırılmış ve inatla dile getirilmişlerdir.

Eco için televizyon kendine özgü bir dil olmaktan ziyade bir araçtır. Dolayısıyla televizyon teknolojilerindeki ilerleme ve dönüşümler, ona yaklaşan (tiyatro, radyo, basın) veya onunla boy ölçüşen (sinema, internet) alanların teknolojilerini de dönüştürmüştür; ancak bu dönüşümlerin televizyonun gerek içlerinden gerek dışarıdan maruz kaldığı, kimi kez antropolojik nitelikte değişimlerle birebir örtüştüğu söylenemez. İşte bu nedenle her türlü medyatik determinizm açık bir şekilde reddedilir ve mütemadiyen tarih ve kültür, etik ve estetik alanına başvurulur. Sonuçta ortaya şöyle bir durum çıkar: Bir yandan televizyonun bir kamu hizmeti olduğuna ve (yayıncı kuruluşun izleyici kitlesinin birbiriyle rekabet halindeki beklentilerine yönelik vaatleri de dahil) iletişim türlerindeki makul ayırma dair her türlü düşünce kesinkes önemini yitirir, öte yandan televizyonun kendi kendinden söz etmesiyle ortaya çıkan ısrarcı öz göndergeselliğiyle aracılık olmadan, filtre kullanma-

dan söylenecek bir hakikat, mümkün olduğunca sadık biçimde telafi edilip “olduğu gibi” aktarılacak (naif ama gündemden hiç düşmeyen) bir gerçeklik miti kol kola ilerler. Anlı şanlı ilk yılların canlı yayınından son yılların pek de şaşırtıcı bir gelişmesi sayılmayacak Hakikat Televizyonu’na ve *reality show*’larına uzanan kesintisiz çizgi sanıldığından çok daha güçlüdür: Mistifikasyon arzusu da, 20. yüzyılın tüm felsefelerinin ve sanatlarının kendi paylarını suskunca geçiştirdiği gerçekçi bir poetika iddiasının köhne kurşunlarını sıkarak girilen beyhude izleyici kazanma isteği de aynıdır. Bu Eco’nun gayet iyi bildiği bir şeydir, üstelik ta en başından beri; o derinden derine göstergebilimsel temayülüyle, her şeyi açık seçik ortaya koyma arzusuyla kral çıplak demek ister; dolayısıyla görünürde amaçları ve ideolojileri açısından farklı ancak stratejileri ve dilleri açısından biçimsel olarak benzer olan gerek WEB’e gerek televizyona bağlı çeşitli medyatik popülizmlerle ebedî mücadelesini doğurup besleyen de işte bu arzusudur. Tam da bu nedenle bu kitap televizyonun iletişimsel macerasıyla Eco’nun göstergebilimsel macerasının sıklıkla buluşmaya yazgılı olduğu birbirine paralel bu iki çizgi arasındaki ilişkiyi hesaba katarak hazırlanmıştır.

Sırayı bozduğunuzda, sayfaları rüzgâr dağıtmışçasına bir düzenle okuduğunuzda bile, en beklenmedik yerlerde (Mike Bongiorno’nun² yarışma programından Corrado’nun beceriksiz amatörlerine, haber programlarından televizyon duruşmalarına, *Müfettiş Derrick*’ten *Grande Fratello*’ya [Büyük Birader] kadar) karşınıza hep aynı olgular ve aynı sorunlar, aynı riskler ve aynı sahte çözümler çıkar. Lafı dolandırmadan açıkça söyleyelim: İster İtalyan televizyonunun ister başka televizyonların olsun izlediği yollar, bu 60 yıllık tutkulu dönem boyunca yöneticilerinin yaptığı seçimlerle Eco’nun beklediği ve kararlılıkla istediğinin tam aksi yönde ilerledi, yazarımız farklı tonlamalarla, farklı karşı çıkışlarla ama temelde hep aynı politik ruh haliyle tavsiyelerde bulunmuş ve istekleri dile getirmişti. Yürekten istediği şey televizyonun biçimlenmesine ve idare edilmesine katkıda bulunabileceği bir kamu yararıydı ama televizyon devekuşu gibi

2. Michael Nicholas Salvatore Bongiorno (1924-2009): İtalya’nın ünlü televizyon sunucusu. “Yarışma programlarının kralı” olarak anılır. (Y.N.)

davranmayı tercih etti, başını kuma gömüp kışını merak ve hayretle gözlerini kendisine diken seyirciye gösterdi.

Henüz elimizde Eco'nun tüm yazılarını barındıran ve filolojik açıdan tamamlandığını söyleyebileceğimiz bütüncül bir liste yok, bu nedenle elinizdeki bu derlemenin kapsamlı bir çalışma olduğu iddiasında değiliz. Bu kitapta yıllarca süren bir çalışmayla derleyebildiğimiz metinleri kronolojik bir sıraya soktuk (bu derleme çalışmamıza pek çok arkadaşımız ve meslektaşımız yardımcı oldu ve çabamızı destekledi, hatta bir keresinde eseri vesilesiyle Cerisy-la-Salle'de düzenlenen bir buluşmada bizzat Umberto Eco'yla karşılaşarak kendisinden de destek aldık): *Gerek Açık Yapıt, Ertelenmiş Kıyamet*³, *Il costume di casa* [Evimizin Âdetleri] veya *Dalla periferia dell'impero* gibi zaten geniş ölçüde bilinen kitaplarında yer alan yazıları gerekse belli vesilelerle yazdıklarından (bazıları *La bustina di Minerva*⁴ [Minerva'nın Kutusu] ya da *Pape Satàn Aleppo: Budalalıktan Deliliğe* adlı kitaplarda bulunan) pek de bilinmeyen yazılarını, gerekse hiçbir kitaba dahil edilmediklerinden şimdiye kadar kimsenin bilmediklerini, RAI arşivlerinde, gazete koleksiyonlarında, niş yayınlarda, sektör dergilerinde, seminer ya da akademik buluşma dosyalarında bulunanları derleyip bir araya getirdik.

Yukarıda söylediklerimiz bağlamında bu kitabın eksikliklerden ziyade muhtemelen Eco'nun sıklıkla ele aldığı konular, bu konularla ilgili tekrarları, konuları yeniden ele alma biçimleri ve ısrarla vurguladıkları fark edilecektir. Eco, kendisini inanılmaz derecede kızdırmasına rağmen yine de bu olağanüstü iletişim aracına tutkundur. Öyle ki röportajların pek çoğunda, günün son saatlerini geçmişin hangi deviyle geçirdiği, akşamları ne yaptığı sorulduğunda neredeyse hep aynı yanıt vermiştir: *Ailecek Komiser Columbo* ya da *Don Matteo* izleyerek.

3. *Orijinal adı Apocalittici e integrati*. Türkçe çevirisinde kitabın adında yer alan *apocalittici* ifadesi kitle kültüründen ve televizyondan kötümser bir biçimde söz edenleri ifade etmek üzere "kıyamet tellalları", *integrati* ise bu kültüre iyimser bakan entelektüelleri ifade etmek üzere "uyumlular" olarak çevrilmiştir. (Ç.N.)

4. Eco'nun haftalık *L'Espresso* dergisi için aynı adı taşıyan köşesinde kaleme aldığı yazıları içeren derleme. (Y.N.)

MİKE BONGIORNO FENOMENOLOJİSİ*

Kitle iletişim araçlarının dolayına soktuğu insan, esas itibarıyla benzerleri arasında en saygı duyulanıdır: Ondan asla zaten olduğundan başka birine dönüşmesi istenmez. Başka türlü söylersek, eğilimleri örnek alınarak araştırma konusu yapılan arzuları kıskırtılır. Buna rağmen hak ettiği uyuşturucu mükâfatlardan biri düşlere dalmak olduğundan ona sunulan genelde kendisi ile seçtikleri arasında gerilim oluşabilecek ideallerdir. Ancak bu insan, her türlü sorumluluktan azade olsun diye bu idealler fiilen ulaşılmayacak bir noktaya yerleştirilir, öyle ki arzuları ile idealler arasındaki gerilim şeylerin durumunu değiştirmeye yönelik bir dizi etkin eylemde değil bir yansıtma çözüme kavuşur. Kısacası ondan buzdolabı ve 21 inç televizyonu olan biri olması istenir, yani kendisinden istenen sahip olduğu nesnelere buzdolabı ve televizyon ekleyerek olduğu gibi kalmasıdır; karşılığında mükâfat niyetine kendisine ideal olarak Kirk Douglas veya Süpermen sunulur. Kitle iletişim araçlarının tüketicisinin ideali asla öyle olmayı azimle istemeyeceği bir süper insandır, buna rağmen söz konusu modeli hayalinde taklit etmekten ziyadesiyle keyif alır; tıpkı bir gün sahip olabileceğini bir an bile aklından geçirmedeği bir başkasının kıyafetini giyip birkaç dakikalığına aynanın karşısında oyalanan biri gibidir.

Televizyonla ilgili yeni durum şudur: Televizyon, özdeşleşecek ideal olarak *superman*'i değil *everyman*'i önerir. Televizyon ideal olarak kesinlikle ortalama insanı sunar. Tiyatroda, Juliette Gréco sahnede görünür ve hemen bir mit yaratır ve bir kült oluşturur; Josephine Baker putperest ritüelleri harekete geçirir ve adını bir döneme verir. TV'de Juliette Gréco'nun büyüğü yüzü çeşitli vesilelerle görünmesine rağmen mit falan doğmaz; televizyonda idol o değil onu anons eden kadın spikerdir ve kadın spikerler arasında en sevileni ve en ünlüsü, ortalama özellikleri en iyi temsil eden olacaktır: mütevazı güzellik, sınırlı seksapellik, tartışılabilir beğeni, ev kadınlarına özgü belli bir zayıflık.

Esas itibarıyla, niceliksel fenomenler alanında ortalama aslında bir orta değeri temsil eder, henüz bu orta değere varamayanlar içinse varılacak bir hedefi temsil eder. Şu bildik zekice espriye göre eğer istatistik, bir adam günde iki tavuk yiyor bir başkası hiç yemiyorsa bu adamlardan her birinin günde bir tavuk yediğini söyleyen bilimse, tavuk yemeyen adam için günde yarım tavuk arzu edilebilecek pozitif bir şeydir. Oysa niteliksel fenomenler alanında ortalamaya eşitleme sınıra eşitlemeye denk gelir. *Tüm* ahlaki ve entelektüel meziyetlere *orta derecede* sahip biri minimal bir evrim düzeyindedir. Aristoteles'çi anlamda iki aşırı uç arasında kalmak anlamında "orta yolu bulma" insanın kendi tutkularını, aşırılıktan kaçınması yani "ihtiyat" erdeminin gösterdiği yolla dengelemesidir. Bu arada tutkuları orta derecede beslemek ve ortalama bir ihtiyat sahibi olmak insanlığın zavallı numunelerinden biri olmak anlamına gelir.

Superman'in *everyman*'e indirgenmesiyle ilgili en göz alıcı vaka İtalya'da Mike Bongiorno figürü ve onun başarı öyküsüyle karşımıza çıkar. Milyonlarca kişinin idol haline getirdiği bu adam, başarısını televizyon ka-

meraları önünde sergilediği şahsiyete borçludur, her eylemi ve her sözcüğü mutlak bir vasatlık gibi görünür (bu da onun ziyadesiyle sahip olduğu yegâne meziyettir), bu vasatlık onda hiçbir yapaylık ya da kurgu kokusu alınmamasıyla açıklanabilecek spontane ve dolaysız bir cazibeyle birleşmiş haldedir: Neyse o olduğundan alıcısı var gibidir, olduğu haliyle hiçbir izleyiciyi, en gafil avlanacak olanı bile kendinden aşağı konuma düşürmez. İzleyici kendi sınırlarının portresinin yüceltildiğini ve ulusal otoritelerce resmen ödüllendirildiğini görür.

Mike Bongiorno'nun olağanüstü gücünü anlamak için onun davranışlarına dair bir çözümleme yapmak, tam anlamıyla bir "Mike Bongiorno Fenomenolojisi" üzerinde çalışmak gerekir; bu çalışmada bu isimle adlandırılan gerçek bir insan değil bir şahsiyettir.

Mike Bongiorno pek de yakışıklı, atletik, cesur ya da zeki biri değildir. Biyolojik olarak, çevreye uyum açısından mütevazı bir düzeyi temsil eder. Genç kızların ona yönelik histerik aşkı kısmen genç bir kızda uyandırabildiği annelik duygularına, kısmen de kendinde itaatkâr ve kırılğan, sevimli ve nazik, ideal bir âşık figürü sezilmesini sağlayan bakış açısına bağlıdır.

Mike Bongiorno cahilliğinden utanmadığı gibi kendini eğitime gereksinimi de duymaz. En baş döndürücü bilgi alanlarıyla temasa girer ve bu temastan başka insanların ilgisizliğe ve zihinsel tembelliğe yönelik doğal eğilimlerini rahatlatarak bakir ve el değmemiş olarak çıkar. İzleyiciyi sarsmamak için elinden geleni yapar, bunu yaparken olup bitenlerden bihaber olduğunu göstermekle kalmaz, hiçbir şey öğrenmemekteki kararlılığını da gözler önüne serer.

Buna mukabil Mike Bongiorno, bilen kişilere içten ve ilkel bir hayranlık duyduğunu gösterir. Böyle insanların fiziksel becerilerini, bellek güçlerini açıklar, bildik ve

basit yöntemi gözler önüne serer: İnsan pek çok kitap okuyarak ve bu kitapların söylediklerini kabul ederek kültürlü olur. Kültürün yaratıcı ve eleştirel işlevine dair küçücük bir şüphe dahi taşımaz. Kültürle ilgili ölçütü tamamıyla nitelikseldir. Bu anlamda (kültürlü olmak için yıllar boyunca bir sürü kitap okumuş olmak gerektiğinden) doğuştan okumaya gönlü olmayanın bu işe kalkışmaması doğaldır.

Mike Bongiorno, uzmanlara saygı duyar ve onlara güveni sınırsızdır. Bir profesör bir âlimdir; resmî kültürü temsil eder. Kendi alanının teknik insanıdır. Sorular yetkinliği nedeniyle ona yöneltilir. Buna rağmen kültüre hayranlık, ancak kültür yoluyla para kazanıldığında görülür. İşte o zaman kültürün bir işe yaradığı fark edilir. Sıradan insan öğrenmeyi reddetse de çocuğunu okutmaya karardır.

Mike Bongiorno'nun para ve değeriyle ilgili kavrayışı küçük burjuvalara hastır: "Düşünsenize, 100 bin liret kazandı! İyi para!"

Dolayısıyla Mike Bongiorno izleyicinin yarışmacıyla ilgili insafsız düşüncelerini onlardan önce dile getirecektir: Böylece yarışmacılara, seyircilerin evde kendi kendilerine düşünecekleri acımasız şeyleri dile getirir: "Kim bilir ne kadar mutlu olacak! Ne çok para! Hele üç kuruş maaşla yaşayan biri için? Bu kadar parayı hiç bir arada gördü mü ki?"

Mike Bongiorno, insanları tıpkı çocuklar gibi kategorilerle tanır ve onlara komik biçimlerde hitap eder (çocuk, "Affedersiniz memur bey..." der). O da her zaman bu formülü kullanır ancak en basit ve yaygın formunu seçerken, "Çöpçü Bey, Çifti Bey" gibi hitaplarla genelde aşağılayıcı bir ton yükler.

Mike Bongiorno yaşadığı toplumun tüm efsanelerini kabul eder: Bayan Balbiano d'Aramengo'nun elini

öper ve bunu karşısındaki bir kontes olduğu için yaptığını söyler.

Toplum efsanelerinin yanı sıra geleneklerini de kabul eder. Ezilmişler karşısında babacan ve gönül alıcı, toplumsal açıdan nitelikli olanlarla saygılıdır. Para dağıtırken açıkça ifade etmese de insanları içgüdüsel olarak bu paranın kazanç değil de sadaka gibi düşünülmesine yönlendirir. Sınıf diyalektiğinde yukarı çıkmanın tek yolunun kadere bağlı olduğuna inandığını açıkça gösterir. Kader de yeri geldiğinde Televizyon'dur.

Mike Bongiorno basit bir İtalyanca konuşur. Söylemi bir basitlik abidesidir. İstek kipini, yan cümleleri atar; sözdizim boyutunu adeta görünmez kılmayı başarır. Konuyu enine boyuna tekrarlayarak zamirlerden kaçınır, nokta koymakta üstüne yoktur. Asla paranteze almak ya da kesme işareti kullanmak gibi maceralara girmez, eksilteli ifadeler kullanmaz, imada bulunmaz, çoktan ortak söz dağarcığına girmiş metaforlardan başka metafor kullanmaz.

Dili kesinlikle inanılmaz ölçüde göndergeseldir, tam da neopozitivistleri sevindirecek türden. Söylediklerini anlamak için çaba göstermek gerekmez. Herhangi bir seyirci, kendisine bir fırsat verilse ondan daha dilbaz olabileceğini fark eder.

Mike Bongiorno bir sorunun birden fazla yanıtı olabileceği düşüncesini kabul etmez. Değişkelere şüpheyile bakar. Nabucco¹ ve Nebukadnezar aynı şey degillerdir. Verilerle karşılaştığında bir elektronik beyin gibi tepki gösterir, A'nın A'ya eşit olduğuna ve *tertium non datur*'a² iman edercesine inanır. Kusurlu Aristoteles'çi olarak,

1. Babil Kralı Nebukadnezar'ın İtalyancadaki adı; aynı zamanda Guiseppe Verdi'nin II. Nebukadnezar'ı konu aldığı operasının adı. (Y.N.)

2. İki seçenek dışında üçüncü bir seçenek olmadığını ifade eden bu Latince deyiş, mantık terimi olarak da kullanılır. (Ç.N.)

pedagojisi sonuç itibarıyla muhafazakâr, ataerkil ve gericidir.

Mike Bongiorno mizah duygusundan yoksundur. Gerçekliği çarpıtabilecek yetkinlikte olduğundan değil ondan hoşnut olduğundan güler. Paradoksun doğasına dair fikri yoktur, bir paradoks dile getirildiğinde söylene-ni eğlenmiş bir havayla tekrarlar ve başını sallar, tavrı sanki konuştuğu kişi sevimli bir manyakmış gibidir; paradoksun ardında bir hakikat gizlenebileceğine dair en ufak kuşku olmadığından onu yetkin ve güvenilir bir görüş saymaz.

En meşru konularda bile polemikten kaçınır. Bilinebilir şeylerin tuhafliklarına dair malumat almaktan geri durmaz. Yeni bir resim ekolü, anlaşılması güç bir disiplin söz konusu olduğunda, “Bugünlerde herkes şu kübizm denen şeyden söz ediyor, siz de azıcık söz etsenize. Bu kübizm ne menem bir şey?” diye sorar. Açıklamayı duyduktan sonra soruyu derinleştirmeyi düşünmez, aynı fikirde olmadığını terbiyeli bir ukalalıkla bildirir. Böyle de olsa başkalarının fikrine saygı duyar, gerçi ideolojik nedenlerden değil de ilgisizliktendir saygısı.

Bir konu hakkında sorulabilecek tüm sorular arasından herkesin aklına ilk gelecek olanı seçer ve bu muhtemelen izleyicilerin yarısının çok banal buldukları için sormaktan hemen vazgeçeceği sorulardandır: “Bu tablo neyi temsil ediyor?”, “Nasıl oldu da mesleğinizden bu denli farklı bir hobi seçtiniz?”, “Felsefeyle ilgilenmek nereden aklınıza geldi?”

Klişeleri aşırı uçlara vardırır. Rahibelerin yetiştirdiği bir kız namus timsali, renkli çoraplar giyen, atkuyruklu bir kız “cehennemlik bir isyankâr”dır. İlkinde, böylesine iyi bir kız olarak diğeri gibi olmak isteyip istemediğini sorar; bu karşılaştırmanın aşağılayıcı olduğu anımsatıldığındaysa ikinci kızı teselli edeyim derken onun fiziksel üstünlüğünü över, ilkinin küçük düşürür.

Bütün bu sersemletici gaf lar oyununda dolambaçlı sözcükler kullanmaya girişmez bile, zaten böyle bir şey yapmak baroka özgü *agudeza*³ gerektirir. 17. yüzyılda çok moda bir tarz olan bu tür *agudeza*'lar filozof Vico'nun çemberine ait olduğundan Bongiorno'nun yabancı olduğu şeylerdir. Ona göre her şeyin sadece bir tane adı vardır; retorik ustalık sofistike bir şeydir. Esas itibarıyla gaf daima maskelenmemiş bir samimiyetten doğar, samimiyet kasıtlı olduğunda ise gaf yerine bir meydan okuma ve kışkırtma söz konusudur. İnsan gerçekten farkına varmadan ve düşünmeden davrandığında gösterdiği samimiyet gafa neden olur. Bongiorno eleştirmenlere ve izleyicilere göre bir gaf ustasıdır. İnsanın vasatlığı arttıkça beceriksizliği de artar. Mike Bongiorno, gafi yayıncı kuruluş ve izleyici ulus tarafından onaylanan bir adabımuâşeret kuralı çerçevesine sokup bir retorik figür mertebesine yükselterek işte bu beceriksiz insanı teselli eder.

Mike Bongiorno, başarıyı yücelttiğinden kazananın sevincini içtenlikle paylaşır. Kaybedene kibarca sırtını döner ama mağlup kötü koşullardaysa bundan etkilenir ve bir yardım yarışına öncülük eder, bu işi de hallettikten sonra memnuniyetini açıkça gösterir, izleyiciyi ikna eder; sonra olası dünyaların en iyisinin mevcudiyetiyle rahatlamış bir halde başka yaralara merhem olmak için kanatlanır. Hayatın trajik boyutunu görmezden gelir.

Dolayısıyla Mike Bongiorno, izleyici kitlesini canlı ve muzaffer bir örnekle vasatlığın değerine ikna eder. Kendisini bir idol olarak sunmakla birlikte aşağılık komplekslerini kaşımaz; izleyici kitlesi ona minnettar kalarak sevgisiyle borcunu öder. Herkes zaten onunla aynı düzeydedir, bu yüzden temsil ettiği ideale hiç kimsenin

3. (İsp.) Keskin anlayış, nüktedanlık. (Y.N.)

Televizyona Dair Umberto Eco'nun, 20. yüzyılın kitle iletişim evrenine damgasını vuran, "konuşan o tuhaf kutu"ya ve üretimlerine adanmış yazılarını okurla buluşturuyor. Araştırmacı, yazar, filozof, köşe yazarı, göstergebilimci, yayıncılık dünyasının önemli aktörü olmanın yanı sıra İtalyan radyo televizyonu RAI'nin kamu hizmeti yayıncılığında da görev almış Eco'nun televizyona, televizyon diline, televizyonun devreye soktuğu iletişim biçimlerine ve bu iletişim biçimlerini destekleyen teknolojilere, televizyonun ürettiği hayal gücüne, bunun sonucunda ortaya çıkan kültürel, estetik, etik, eğitsel ve özellikle de politik neticele- re yönelik yazıları yaklaşık 60 yıl gibi geniş bir zaman aralığında kaleme alındı: İtalya'da ilk televizyon yayınlarının başladığı 1956 yılından televizyonun toplumsal kültür üretiminde ve dönüşümünde baskın denemeyeceği bir döneme, ekranın internet ve sosyal ağlarla birleştiği 2015 yılına uzanan yazıları kapsayan bu kitap, Umberto Eco külliyyatının önemli bir halkasını oluşturuyor.

"Eco, kendisini inanılmaz derecede kızdırmasına rağmen yine de bu olağanüstü iletişim aracına tutkundur. Öyle ki röportajların pek çoğunda, günün son saatlerini geçmişin hangi deviyile geçirdiği, akşamları ne yaptığı sorulduğunda neredeyse hep aynı yanıtı vermiştir: Ailece Komiser Columbo ya da Don Matteo izleyerek."

Gianfranco Marrone

***italyanedebiyatı *televizyon *medya *teknoloji *toplum *kültür *kitleiletişimi**

